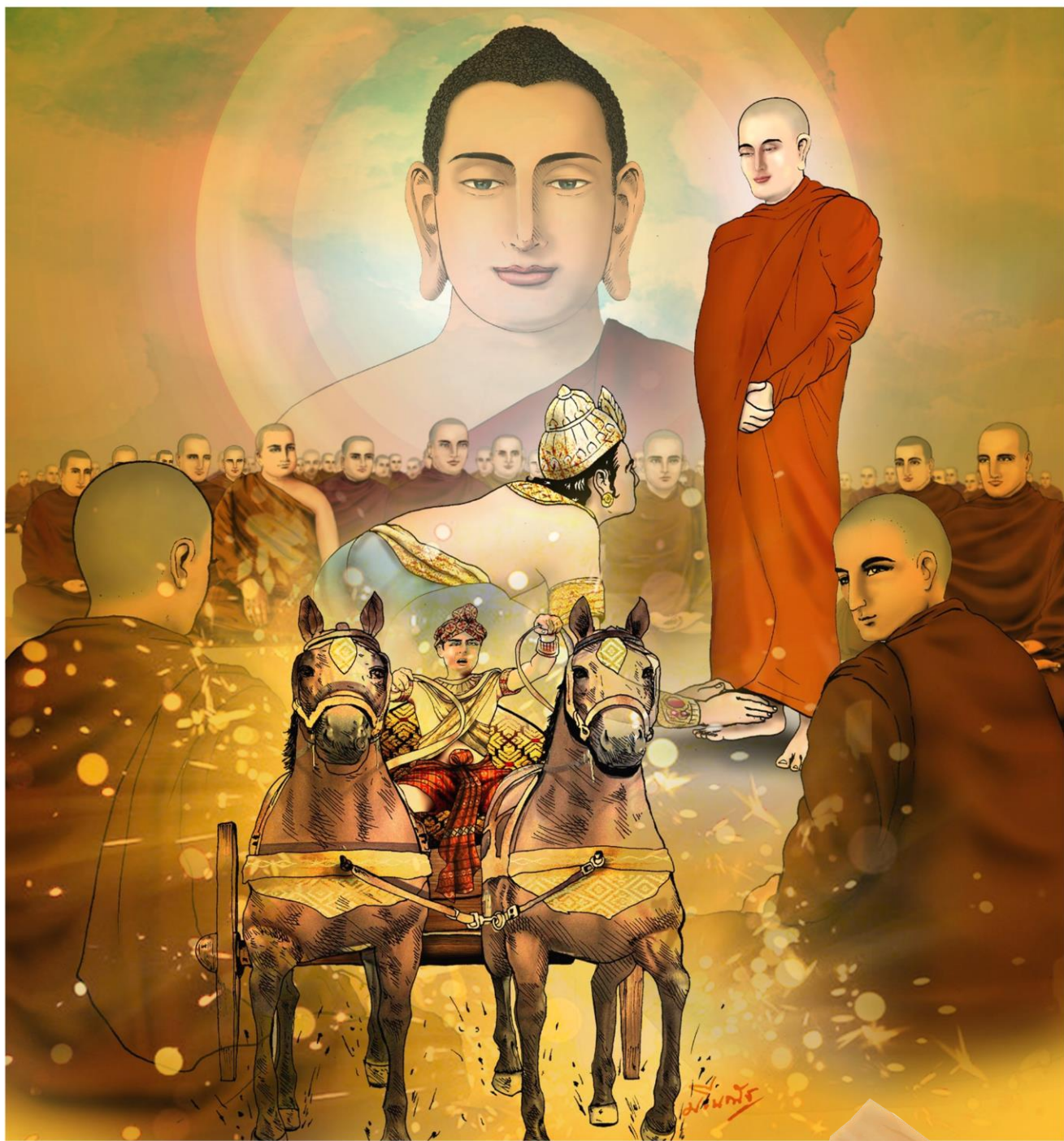

เรื่องพระมหากัจจายนเถระ

[จาก ธรรมปทฎกถา (จตุตถโค ภาโค) อรหันตวคฺควณณนา]

เรื่องย่อ อภิธาน สาระในเรื่อง อัถลโยชนา อ่าน-สวด-พูดบาลี ฝึกทำปัญหา

พระอาจารย์ผู้สอน : พระมหาประนอม ฐมฺมาลงกาโร

เรื่องพระมหากัจจายนเถระ

๑. เรื่องย่อ

[สรรสาระ ตัวละครมีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร]

ตัวละคร (บุคคลต่าง ๆ ในเรื่อง)

พระมหากัจจายนเถระ / ภิกษุทั้งหลาย / พระศาสดา / ท้าวสักกะ

บุคคล	บทบาท
พระมหากัจจายนเถระ	พระศาสดาอันพระสาวกหมู่ใหญ่แวดล้อม พระมหากัจจายนเถระอยู่ในวันตีชนบท ย่อมยกย่องการฟังธรรม พระเถระผู้ใหญ่นั่งเว้นอาสนะไว้เพื่อพระมหากัจจายนเถระ
ภิกษุทั้งหลาย	ภิกษุทั้งหลายโพนทนาว่า “ท้าวสักกะทรงเห็นแก่หน้า จึงทำสักการะไม่ทรงทำสักการะเห็นปานนี้แก่พระสาวกผู้ใหญ่ที่เหลือ
พระศาสดา	พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำของภิกษุทั้งหลายที่โพนทนาแล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีทวารอันตนคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เช่นกับด้วยมหากัจจายนะผู้บุตรของเรา ย่อมเป็นที่รักของเหล่าเทพนั้นเทียว” พระองค์ตรัสคาถาว่า “อินทรีย์ทั้งหลายของภิกษุใด ถึงความสงบแล้วเหมือนม้าอันนายสารถีฝึกดีแล้ว ฉะนั้น แม้เหล่าเทพเจ้าย่อมกระหิ้มต่อภิกษุนั้น ผู้มีมานะอันละแล้วผู้หาอาสวะมิได้ ผู้คงที่” ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอุริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น

ท้าวสักกะ

ท้าวสักกะทอดพระเนตรเห็นพระมหากัจจายนเถระแล้ว ทรงจับข้อเท้าทั้งสองอย่างมั่นแล้วตรัสว่า “พระผู้เป็นเจ้าของเรามาแล้วหนอ เราหวังการมาของพระผู้เป็นเจ้าอยู่ทีเดียว” นวดเท้า บูชาด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ไหว้แล้วได้ประทับยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง

๒. อภิธาน

[คำศัพท์-พจนานุกรม, ท่องจำ-ปริกรรม]

ศัพท์นาม (สุทธานาม สัพพนาม สมานนาม ตัทธิธนาม กิตนาม) และนิบาต

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
มหากัจจายนต- เถรวตถุ	อ.เรื่องแห่งพระมหา- กัจจายนะผู้เถระ	มหาสาวกปริวุโต	ผู้อันพระสาวกหมู่ใหญ่ แวดล้อมแล้ว
(มยา)	(อันข้าพเจ้า)	ตสมิ	นั้น
อิมิ	นี้	อวนตีสุ	ในวันตีชนบท ท.
ธมมเทศนั	ซึ่งพระธรรมเทศนา	โส	นั้น
สตถา	อ.พระศาสดา	ปน	ก็
บุพพารามะ	ในพระวิหารชื่อว่าบุพพาราม	อายุสุมะ	ผู้มีอายุ
วิหรนโต	เมื่อประทับอยู่	ทุโรโต	แต่ที่ไกล
มหากัจจายนต- เถรี	ซึ่งพระมหากัจจายนะ ผู้เถระ	อปี	แม้
อารพภ	ทรงปรารภ	อาคนตุวา	มาแล้ว
เอสมิ	หนึ่ง	ธมมสฺสวณั	ซึ่งการฟังซึ่งธรรม
หิ	ดังจะกล่าวโดยพิสดาร	เอว	นั้นเทียว
สมเย	ในสมัย	ตสุมะ	เพราะเหตุนั้น
มหาปวารณาย	ในวันเป็นที่เชื่อเชิญ (เปิด โอกาส) อันบุคคลบูชาแล้ว	มหาเถรา	อ.พระมหาเถระ ท.
มิการมาตุ	ของมิการมารดา	นิสีทนต์ตา	เมื่อนั่ง
ปาสาทสฺส	แห่งปราสาท	มหากัจจายนต- เถรสฺส	เพื่อพระมหากัจจายนะ ผู้เถระ
เหฏฐา	ในภายใต้	อาสนั	ซึ่งอาสนะ
		จเปตฺวา	เว้น, เว้นแล้ว

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
สกุโก	อ.ท้าวสักกะ	ตัมณิ	ในขณะนั้น
เทวราชา	ผู้พระราชแห่งเทพ	อตตโน	ของตน
ทวิหิ	สอง	อาสเน	บนอาสนะ
เทวโลเกหิ	จากเทวโลก ท.	นิสินันิ	ผู้นั่งแล้ว
เทวปริสาย	ด้วยบริษัทแห่งเทวดา	อตตานิ	ซึ่งตน
สทธี	กับ	โคปผเกสุ	ที่ข้อเท้า ท.
ทิพพคนธ- มาลาทีหิ	มีของหอมและระเบียบ อันเป็นทิพย์เป็นต้น	ทพหิ	มัน
สตถาริ	ซึ่งพระศาสดา	คเหตุวา	ทรงจับแล้ว, จับแล้ว
ปุเชตวา	บูชาแล้ว	อาคโต	มาแล้ว
จีโต	ประทับยืนแล้ว, ยืนแล้ว	วต	หนอ
อทิสวา	ไม่ทรงเห็นแล้ว, ไม่เห็นแล้ว	เม	ของเรา
กิ	หรือ	อหิ	อ.เรา
นุ	หนอ	อาคมณิ	ซึ่งการมา
โ	แล	อิติ	ว่า...ดังนี้
มม	ของเรา	วตวา	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว
อยโย	อ.พระผู้เป็นเจ้า (พระคุณเจ้า)	เณรสส	ของพระเถระ
น	ไม่	อุโกหิ	ทั้งสอง
สาธุ	อันยังประโยชน์ให้สำเร็จ	หตฺเถหิ	ด้วยพระหัตถ์ ท., ด้วยมือ ท.
อสส	นั้น	ปาเท	ซึ่งเท้า ท.
สเจ	ถ้า	สมพาหิตวา	ทรงนวดแล้ว, นวดแล้ว
	ถ้า	ปุเชตวา	ทรงบูชาแล้ว, บูชาแล้ว

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
วนทิตวา	ทรงไหว้แล้ว, ไหว้แล้ว	อิมั	นี้
เอกมนุติ	ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง	คาลิ	ซึ่งพระคาถา
จิโต	ประทับยืนแล้ว, ยืนแล้ว	ยสส	ใด
กลั	ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว	(ภิกขุโน)	(ของภิกษุ)
สุตวา	ทรงสดับแล้ว, ฟังแล้ว	อินทริยานิ	อ.อินทริย์ ท.
ภิกขเว	ดูก่อนภิกษุ ท.	สมถิ	ซึ่งความสงบ
มม	ของเรา	คตานิ	ถึงแล้ว
ปุตเตน	ผู้เป็นบุตร	อสสา	อ.ม้า ท.
มหากจายเนน	ด้วยมหากัจจายนะ	ยถา	ราวกะ
สทิสา	ผู้เชื่อกับ	สารธินา	อรรณายสารถิ
อินทริเยสุ	ในอินทริย์ ท.	สุทนต์	ฝึกดีแล้ว
คุตตทวาร	ผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้ว	ปหิณมานสส	ผู้มีมานะอันละได้แล้ว
ภิกขุ	อ.ภิกษุ ท.	อนาสวสส	ผู้มีอาสวะหามิได้
เทวานั	ของเทวดา ท.	เทวา	อ.เทวดาและมนุษย์ ท.
ปิยา	ผู้เป็นที่รัก	ตาทีโน	ผู้คงที่
เอว	นั้นเทียว	เทสนาวसानะ	ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา
วตวา	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว	พหุ	ผู้มาก
อนุสนธิ	ซึ่งอนุสนธิ	(ชนา)	(อ.ชน ท.)
ฆฎฏวา	สืบทอดแล้ว	โสตาปัตติผลาทีนิ	มีโสตาบันเป็นต้น
ธมม	ซึ่งธรรม	อิติ	ดังนี้แล
เทเสนโต	เมื่อทรงแสดง	นิญจิติ	จบแล้ว

ศัพท์กิริยาอาขยาต

อาขยาต	คำแปล	อาขยาต	คำแปล
(วุจฺจเต)	(จะกล่าว)	ทสฺเสสิ	แสดงแล้ว
กเถสิ	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว	ปจฺจาสิสามิ	ย่อมหวังเฉพาะ
นินฺสีทิ	ประทับนั่งแล้ว, นั่งแล้ว	อภฺรฺจาสิ	ได้ประทับยืนแล้ว, ได้ยืนแล้ว
วิหฺรติ	ย่อมอยู่	อุชฺฌมายีสุ	ยกโทษขึ้นแล้ว
ปคฺคณฺหาติ	ย่อมยกย่อง	กโรติ	ย่อมกระทำ
นินฺสีทิสฺสุ	นั่งแล้ว	อาห	ตรัสแล้ว
ทิสฺสติ	ย่อมปรากฏ	ปิหฺยนฺติ	ย่อมกระหิ้ม
อาคจฺเฉยฺยาสิ	พึงมา	ปาปฺณิสฺสุ	บรรลุแล้ว

๓. สารในเรื่อง

[สารธรรมในเรื่อง คาถา และอรรถกถา]

ภิกษุผู้เป็นที่รักของเทวดา

“ยสสินุทริยานิ สมถกตานิ
อสุสา ยถา สารธินา สุทนต์ตา
ปหีนมานสส อนาสวสส
เทวาปิ ตสส ปิหยนติ ตาทิโน.

บุคคลใดมีอินทรีย์สงบ เหมือนม้าที่นายสารธีฝึกดีแล้ว
ละมานะได้แล้ว ไม่มีกิเลสเครื่องหมักดอง มีความคงที่
เทวดาทั้งหลายย่อมรักคนเช่นนั้น

อินทรีย์ของคนใดใครสงบ
แม้เทพและมนุษย์ย่อมตอมพะนอ

เหมือนสินธุสารธีฝึกดีหนอ
ผู้ลดข้อวางเชิงหมดเครื่องดอง

(จากหนังสือคาถาพระธรรมบทคำกลอน ประพันธ์โดยพระราชกิตติเวที รัชตะวณโณ)

อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่เรียกว่า อินทรีย์ เพราะเป็นใหญ่ในตนเอง เช่น ตา เป็นใหญ่ในการดู, หูในการฟัง เป็นต้น

อินทรีย์สงบ คือตา หู เป็นต้น ที่ได้รับการฝึกฝนจนสงบ ไม่มีพยศ ไม่ยินดี ยินร้าย เมื่อเห็นรูป ฟังเสียง เป็นต้น อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของเจ้าของ เหมือนม้าที่สารธีฝึกดีแล้ว เจ้าของตา หู เช่นนั้น ไม่ต้องทำบาป เพราะรูป เพราะเสียง เพราะกลิ่น รส และสัมผัส สามารถควบคุมความปรารถนาของตนได้ ไม่ตกอยู่ในอำนาจของรูป เสียง กลิ่น รส และโณภูมิจึงพะ รวมทั้งอารมณ์อันใจคิด จึงเป็นผู้สงบเย็น

ชื่อว่า ละมานะได้ ; มานะ นั้น ท่านจำแนกไว้ถึง ๑๐ ประการ, กล่าวโดยย่อ มานะคือความถือตัว ทะนงตน, การเอาตนเข้าไปเทียบกับคนอื่น เอาคนอื่นมาเทียบกับตน แล้วมีความรู้สึกว่าเขาดีกว่าเราบ้าง เราเสมอเขาบ้าง เราเร็วกว่าเขาบ้าง ความรู้สึกอย่างนี้ผิด เพราะโดยปกติไม่มีใครเร็วกว่าใคร หรือดีกว่าใครโดยประการทั้งปวง ไม่มีใครเสมอใครโดยประการทั้งปวง ย่อมจะมีบางสิ่งบางอย่างที่คนหนึ่งเหนือกว่าคนหนึ่ง หรือเร็วกว่าคนหนึ่ง ยกตัวอย่างความสามารถของรัฐมนตรีคนหนึ่ง กับชาวนาคนหนึ่ง ในบางแง่รัฐมนตรีมีความสามารถเหนือชาวนา แต่ในบางแง่ชาวนามีความสามารถมากกว่า

รัฐมนตรีมีความสามารถในหน้าที่ของรัฐมนตรี อันนี้ชาวนาสู้ไม่ได้ แต่ชาวนาก็มีความสามารถในหน้าที่ของชาวนา เช่นสามารถตรากตรำต่อหนาวร้อน และความเหน็ดเหนื่อยได้มากกว่ารัฐมนตรี เป็นต้น

ดังนั้น การนำตนไปเทียบกับคนอื่น หรือนำคนอื่นมาเทียบกับตนแล้วสรุปว่า เราดีกว่าเขา เสมอเขา หรือเร็วกว่าเขา นั้นผิด ทางที่ถูกไม่ควรเทียบเลย ถ้าจะเทียบก็ควรเทียบกับอุดมคติของตนว่า ระหว่างอุดมคติกับการกระทำของตนห่างกันเพียงใด หรือใกล้เพียงใด ชีวิตของตนได้ดำเนินไปใกล้อุดมคติที่ตั้งไว้เพียงใดแล้ว การพยายามเทียบตนกับอุดมคติอยู่เสมอ ทำให้ชีวิตดำเนินถึงอุดมคติอันสูงสุดสำหรับตนเร็วขึ้น

ชื่อว่า ไม่มีอาสวะ ได้อธิบายแล้วในเรื่องก่อน

บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวมา ย่อมเป็นที่รักที่พอใจของเทวดาทั้งหลาย และเป็นที่เคารพเทิดทูนของมนุษย์ทั้งปวง

พระศาสดาตรัสเทศนาเรื่องนี้ เมื่อประทับอยู่ที่บุพพาราม เมืองสาวัตถี ทรงปรารภพระมหากัจจายนเถระ

(จากหนังสือธรรมบท ทางแห่งความดี เล่ม ๒ หน้า ๑๓๙ เรียบเรียงโดยอาจารย์วสัน อินทสระ)

๔. อัตถโยชนา

[การแปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ]

เรื่องพระมหากัจจายนเถระ

มหากัจจายนเถรวตถุ.

มหากัจจายนเถรวตถุ อ.เรื่องแห่งพระมหากัจจายนะผู้เถระ (มยา อันข้าพเจ้า วุจเจเต จะกล่าว).

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในบุพพาราม ทรงปรารภพระมหากัจจายนเถระ ตรัสพระธรรมเทศนาว่า “ยสสินทริยานิ” เป็นต้น.

“ยสสินทริยานิ อิมํ ธมมเทสนํ **สตถา** ปุพพาราม **วิหรนโต** มหากัจจายนเถระ **อารพก** **กเถสิ**.

สตถา อ.พระศาสดา **วิหรนโต** เมื่อประทับอยู่ **ปุพพาราม** ในพระวิหารชื่อว่าบุพพาราม **อารพก** ทรงปรารภ **มหากัจจายนเถระ** ซึ่งพระมหากัจจายนะผู้เถระ **กเถสิ** ตรัสแล้ว **อิมํ ธมมเทสนํ** ซึ่งพระธรรมเทศนา **นี้ ยสสินทริยานิ** ว่า ยสสินทริยานิ ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง พระศาสดา อันพระสาวกหมู่ใหญ่ แวดล้อมแล้ว ประทับนั่ง ณ ภายใต้ปราสาท ของมิกคารมารดา ในวันมหาปวารณา.

เอกสมิ **หิ** **สมเย** **สตถา** * **มหาปวารณาย** **มิกคารมาตุ** **ปาสาทสส** **เหฏฐา** **มหาสาวก-**
ปริวุโต **นีสิติ**.

หิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร **เอกสมิ** **สมเย** ในสมัย **หนึ่ง** **สตถา** อ.พระศาสดา **มหาสาวกปริวุโต** ผู้อันพระสาวกหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว **นีสิติ** ประทับนั่งแล้ว **เหฏฐา** ในภายใต้ **ปาสาทสส** แห่งปราสาท **มิกคารมาตุ** ของมิกคารมารดา **มหาปวารณาย** ในวันเป็นที่เชื่อเชิญอันบุคคลบูชาแล้ว

* มหาปวารณา (มหิตา + ปวารณา) แปลว่า วันเป็นที่เชื่อเชิญ (เปิดโอกาส) อันบุคคลบูชาแล้ว หรือ การเชื่อเชิญอันบุคคลบูชาแล้ว ได้แก่ วันเพ็ญเดือน ๑๑ ดังข้อความในปาจิตติยโยชนาว่า “มหาปวารณาयाति อสสยฺชฺชฺพนฺณมฺยํ. สา หิ ปุชิต-
ปวารณตฺตา มหาปวารณาติ วุจฺจติ”, มหิตา (มห ปุชาयํ [บูชา] + ต ปัจจย) แปลง มหิต เป็น มหา (มหนตฺมहितานํ มหา
ตุลยาธิกรณ ปเท. นี. สุตต. ๗๑๐), ปวารณา กล่าวอรรถ อชฺฌเสนา (การเชื่อเชิญ). อีกนัยหนึ่ง มหาปวารณา (มหนติ +
ปวารณา) แปลว่า วันเป็นที่เชื่อเชิญอันประเสริฐ, การเชื่อเชิญอันประเสริฐ, แปลง มหนต เป็น มหา

ในสมัยนั้น พระมหากัจจายนเถระอยู่ในวันตีชนบท

ตสฺมี สมเเย **มหากัจจายนเถโร อวณฺตีสฺ วิหฺรติ.**

ตสฺมี สมเเย ในสมัย นั้น **มหากัจจายนเถโร** อ.พระมหากัจจายนะผู้เถระ **วิหฺรติ** ย่อมอยู่ **อวณฺตีสฺ** ในวันตีชนบท ท.

ก็ท่านนั้น มาแล้วแม้แต่ที่ไกล ย่อมยกย่องการฟังธรรม นั้นเทียว,

โส ปนายสฺมา **ทฺูโรโตปิ อาคนฺตฺวา ธมฺมสฺสวณฺํ ปคฺคณฺหาติเวย.**

ปน กิ (เถโร อ.พระเถระ) **อายสฺมา** ผู้มีอายุ **โส** นั้น **อาคนฺตฺวา** มาแล้ว **ทฺูโรโตปิ** แม้แต่ที่ไกล **ปคฺคณฺหาติ เวย** ย่อมยกย่องนั้นเทียว **ธมฺมสฺสวณฺํ** ซึ่งการฟังซึ่งธรรม.

เพราะฉะนั้น พระเถระผู้ใหญ่ทั้งหลาย เมื่อจะนั่ง จึงนั่ง เว้นอาสนะไว้ เพื่อพระมหากัจจายนเถระ.

ตสฺมา **มหาเถรา นิสฺสีทฺนตา** **มหากัจจายนเถรสฺส อาสนํ จเปตฺวา นิสฺสีทิสฺ.**

ตสฺมา เพราะเหตุนั้น **มหาเถรา** อ.พระมหาเถระ ท. **นิสฺสีทฺนตา** เมื่อนั่ง **นิสฺสีทิสฺ** นั่งแล้ว **จเปตฺวา** เว้น **อาสนํ** ซึ่งอาสนะ **มหากัจจายนเถรสฺส** เพื่อพระมหากัจจายนะผู้เถระ

ท้าวสักกเทวราช เสด็จมาจากเทวโลกทั้ง ๒ พร้อมด้วยเทพบริษัท ทรงบูชาพระศาสดา ด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้ อันเป็นทิพย์เป็นต้นแล้ว ประทับยืนอยู่ มิได้เห็นพระมหากัจจายนเถระ

สกุโก เทวราชา **ทฺูวิหิ เทวโลเกหิ เทวปริสาย สทฺธิ** **อาคนฺตฺวา** ทิพฺพคณฺธมาลาทีหิ **สตถารํ ปุเชตฺวา จิโต** **มหากัจจายนเถรํ อทิสฺวา**

สกุโก อ.ท้าวสักกะ **เทวราชา** ผู้พระราชาแห่งเทพ **อาคนฺตฺวา** เสด็จมาแล้ว **เทวปริสาย สทฺธิ** กับ ด้วยบริษัทแห่งเทวดา **ทฺูวิหิ เทวโลเกหิ** จากเทวโลก ท. **สอง** **ปุเชตฺวา** ทรงบูชาแล้ว **สตถารํ** ซึ่งพระศาสดา (**วตฺถุหิ** ด้วยวัตถุ ท.) **ทิพฺพคณฺธมาลาทีหิ** มีของหอมและระเบียบอันเป็นทิพย์เป็นต้น **จิโต** ประทับยืนอยู่แล้ว **อทิสฺวา** ไม่ทรงเห็นแล้ว **มหากัจจายนเถรํ** ซึ่งพระมหากัจจายนะผู้เถระ

จึงทรงรำพึงว่า “เพราะเหตุอะไร หนอแล ? พระผู้เป็นเจ้าของเราจึงไม่ปรากฏ, ก็ถ้าพระผู้เป็นเจ้าพึงมา, การมาของท่านนั้น เป็นการดีแล”.

“กินนุ โข มม **อโยโย** น **ทิสฺสติ**, สารุ โข ปนสฺส, สเจ **อาคฺจฺเจยยาติ**.

(จินฺตลฺลิตฺถิ ทรงดำริแล้ว) **อิตฺติ** ว่า **อโยโย** อ.พระผู้เป็นเจ้า **มม** ของเรา **น ทิสฺสติ** ย่อมไม่ปรากฏ **กินนุ โข** หรือ **หนอ แล**, **ปน** ก็ **สเจ** ถ้าว่า (**โส อโยโย** อ.พระผู้เป็นเจ้า นั้น) **อาคฺจฺเจยย** พึงมา **ไซรั อสฺส** (**อโยยสฺส อาคมนํ** อ.การมา ของพระผู้เป็นเจ้า) นั้น **สารุ โข** เป็นอาการยังประโยชน์ให้สำเร็จ แล (**โหติ** ย่อมเป็น) **อิตฺติ** ดังนี้.

พระเถระมาแล้วในขณะนั้นนั่นเอง แสดงตนซึ่งนั่งแล้วบนอาสนะของตนนั้นแล.

เถโร ตัณฑณฺณเวว **อาคนฺตฺวา** **อตฺตโน** **อาสเน** **นิสินฺนเมว** **อตฺตานํ** **ทสฺสเสลิ**.

เถโร อ.พระเถระ **อาคนฺตฺวา** มาแล้ว **ตัณฑณฺณเวว** ในขณะนั้น นั้นเทียว **ทสฺสเสลิ** แสดงแล้ว **อตฺตานํ** ซึ่งตน **นิสินฺนํ** **เอว** ผู้นั่งแล้วนั้นเทียว **อาสเน** บนอาสนะ **อตฺตโน** ของตน

ท้าวสักกะทอดพระเนตรเห็นพระเถระแล้ว ทรงจับข้อเท้าทั้ง ๒ อย่างมั่นแล้ว

สกุโก **เถโร** **ทิสฺวา** **โคปฺผเกสุ** **ทพฺพํ** **คเหตฺวา**

สกุโก อ.ท้าวสักกะ **ทิสฺวา** ทรงเห็นแล้ว **เถโร** ซึ่งพระเถระ **คเหตฺวา** ทรงจับแล้ว **โคปฺผเกสุ** ที่ข้อเท้า ท. (**กตฺวา** กระทำ) **ทพฺพํ** ให้มั่น

ตรัสว่า “พระผู้เป็นเจ้าของเรามาแล้วหนอ, เราหวังการมาของพระผู้เป็นเจ้าอยู่ทีเดียว”
ดังนี้แล้ว

“**อาคโ** **วต** **เม** **อโยโย**, **อหํ** **อโยยสฺส** **อาคมนเมว** **ปจฺจาสิสํมิตฺติ** **วตฺวา**

วตฺวา ตรัสแล้ว **อิตฺติ** ว่า **อโยโย** อ.พระผู้เป็นเจ้า **มม** ของเรา **อาคโ** **วต** มาแล้ว **หนอ**, **อหํ** อ.เรา **ปจฺจาสิสํมิ** ย่อมหวังเฉพาะ **อาคมนํ** **เอว** ซึ่งการมา นั้นเทียว **อโยยสฺส** แห่งพระผู้เป็นเจ้า **อิตฺติ** ดังนี้

ก็ทรงนวดเท้าทั้ง ๒ ของพระเถระ ด้วยพระหัตถ์ทั้ง ๒ บูชาด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้
เป็นต้น ไหว้แล้ว ได้ประทับยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

เถรสุส อุโกทิ หตฺเถทิ ปาเท **สมฺพาหิตฺวา** คณฺธมาลาทีหิ **ปุเชตฺวา** **วณฺทิตฺวา**
เอกมนต์ **อฏฺฐาสิ**.

สมฺพาหิตฺวา ทรงนวดแล้ว **ปาเท** ซึ่งเท้า ท. **เถรสุส** ของพระเถระ **อุโกทิ หตฺเถทิ** ด้วยพระหัตถ์ ท.
ทั้งสอง **ปุเชตฺวา** ทรงบูชาแล้ว (วตฺถุหิ ด้วยวัตถุ ท.) **คณฺธมาลาทีหิ** มีของหอมและระเบียบเป็นต้น **วณฺทิตฺวา**
ทรงไหว้แล้ว **อฏฺฐาสิ** ได้ประทับยืนอยู่แล้ว **เอกมนต์** ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง

ภิกษุทั้งหลายโพชนทนาว่า

ภิกฺขุ อุชฺฌายีสุ * “สกุโก มุขํ ๗เปฯ เอกมนต์ จิโตติ.

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. **อุชฺฌายีสุ** ยกโทษขึ้นแล้ว **อิติ** ว่า “สกุโก มุขํ ๗เปฯ **เอกมนต์ จิโต**” **อิติ** ดังนี้
“ท้าวสักกะทรงเห็นแก่หน้าจึงทำสักการะ,

*** สกุโก มุขํ โอลเถตฺวา** **สกุการิ** **กโรติ**,

สกุโก อ.ท้าวสักกะ **โอลเถตฺวา** ทรงแลดูแล้ว **มุขํ** ซึ่งหน้า **กโรติ** ย่อมทรงกระทำ **สกุการิ** ซึ่งสักการะ
ไม่ทรงทำสักการะเห็นปานนี้ แก่พระสาวกผู้ใหญ่ที่เหลือ เห็นพระมหากัจจายนเถระแล้ว จับข้อ
เท้าทั้ง ๒ โดยเร็ว

อวเสสมหาสาวกานํ **เอวรูปิ** **สกุการิ** **อกริตฺวา** **มหากัจจายนํ** **ทิสฺวา** **เวเคน** **โคปฺผเกสุ**
คเหตุวา

(**สกุโก** อ.ท้าวสักกะ) **อกริตฺวา** ไม่ทรงกระทำแล้ว **สกุการิ** ซึ่งสักการะ **เอวรูปิ** อันมีอย่างนี้เป็นรูป
อวเสสมหาสาวกานํ แก่พระมหาสาวกผู้เหลือลง ท. **ทิสฺวา** ทรงเห็นแล้ว **มหากัจจายนํ** ซึ่งพระเถระชื่อว่า
มหากัจจายนะ **คเหตุวา** ทรงจับแล้ว **โคปฺผเกสุ** ที่ข้อเท้า ท. **เวเคน** โดยเร็ว

ตรัสว่า ‘พระผู้เป็นเจ้าของเรามาดีหนอ, เราหวังการมาของพระผู้เป็นเจ้าอยู่ทีเดียว’ ดังนี้แล้ว

‘สาธุ วต เม **อโยโย อาคโต, อหิ อยยสฺส อคมนเมว ปจจาสิสามิตี วตวา**

วตวา ตรัสแล้ว **อิติ** ว่า **อโยโย** อ.พระผู้เป็นเจ้า **เม** ของเรา **อาคโต** มาแล้ว **สาธุ วต** ดีหนอ, **อหิ** อ.เรา **ปจจาสิสามิ** ย่อมหวังเฉพาะ **อคมน** เว ซึ่งการมา นั้นเทียว **อยยสฺส** แห่งพระผู้เป็นเจ้า **อิติ** ดังนี้

ทรงนวดเท้าทั้ง ๒ ด้วยพระหัตถ์ทั้ง ๒ บูชาแล้ว ไหว้แล้ว ประทับยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง”.

อุโภทิ หตฺเถทิ ปาเท สมฺพาหิตวา ปุเชตวา วณฺทิตวา เอกมนตํ จิโต. * (อิติ)

สมฺพาหิตวา ทรงนวดแล้ว **ปาเท** ซึ่งเท้า ท. **อุโภทิ หตฺเถทิ** ด้วยพระหัตถ์ ท. ทั้งสอง **ปุเชตวา** ทรงบูชาแล้ว **วณฺทิตวา** ทรงไหว้แล้ว **จิโต** ประทับยืนอยู่แล้ว **เอกมนตํ** ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง (**อิติ** ดังนี้)

พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำของภิกษุทั้งหลายนั้นแล้ว

สตฺถา เตสํ กถิ สุตฺวา

สตฺถา อ.พระศาสดา **สุตฺวา** ทรงสดับแล้ว **กถิ** ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว **เตสํ** (ภิกษุณํ ของภิกษุ ท.) เหล่านั้น

ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีทวารอันตนคุ้มครองแล้ว ในอินทรีทั้งหลาย เช่นกับ ด้วยมหากัจจายนะ ผู้บุตรของเรา ย่อมเป็นที่รักของเหล่าเทพเจ้านั้นเทียว”

“ภิกฺขเว มม ปุตุเตน มหากจฺจายเนน สทิสฺสา อินฺทริเยสุ คฺคตฺตทวารวรา **ภิกฺขู** เทวานํ ปิยาเอวาทิ **วตวา**

วตวา ตรัสแล้ว **อิติ** ว่า **ภิกฺขเว** ดูก่อนภิกษุ ท. **ภิกฺขู** อ.ภิกษุ ท. **คฺคตฺตทวารวรา** ผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้ว **อินฺทริเยสุ** ในอินทรี ท. **สทิสฺสา** ผู้เช่นกับ **มหากจฺจายเนน** ด้วยมหากัจจายนะ **ปุตุเตน** ผู้เป็นบุตร **มม** ของเรา **ปิยาเอว** เป็นผู้เป็นที่รักนั้นเทียว **เทวานํ** ของเทวดา ท. (**โหนติ** ย่อมเป็น) **อิติ** ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า :-

อนุสนธิ ขณฺฑวาท รมมํ เทสนโต อิมํ คถมาห

อนุสนธิ ขณฺฑวาท รมมํ เทสนโต เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว
อิมํ คถํ ซึ่งพระคาถา นี้ อิติ ว่า

“อินทรีย์ทั้งหลายของภิกษุใด ถึงความสงบแล้ว
เหมือนม้าอันทายสารถีฝึกดีแล้ว ฉะนั้น.

“ยสฺสินฺทริยานิ สมถํคตานิ

อสุสา ยถา สารถินา สุทนต์ตา

อินฺทริยานิ อ.อินทรีย์ ท. ยสฺส (ภิกษุโน ของภิกษุ) ไต คตานิ ถึงแล้ว สมถํ ซึ่งความสงบ
อสุสา ยถา สารถินา สุทนต์ตา รวกะ อ.ม้า ท. ตัว- อันทายสารถี -ฝึกดีแล้ว

แม้เหล่าเทพเจ้าย่อมกระหิ้ม ต่อภิกษุนั้น
ผู้มีมานะอันละแล้ว ผู้หาอาสวะมิได้ ผู้คงที่.”

ปหิณฺมานสฺส อนาสวสฺส

เทวาปิ ตสฺส ปิหฺยนฺติ *ตาทีโนติ

เทวาปิ แม่ อ.เทวดาและมนุษย์ ท. ปิหฺยนฺติ ย่อมกระหิ้ม ตสฺส (ภิกษุโน ต่อภิกษุ) นั้น
ปหิณฺมานสฺส ผู้มีมานะอันละได้แล้ว อนาสวสฺส ผู้มีอาสวะหาได้ ตาทีโน ผู้คงที่ อิติ ดังนี้

* คำว่า ตาทีโน แปลว่า ผู้คงที่, ผู้มั่นคง, ผู้เช่นนั้น, ผู้ถูกเห็นเพียงดังบุคคลนั้น ในหนังสือการศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคาถา
ธรรมบท หน้า ๕๘๔ ได้อธิบายคำนี้ไว้ว่า “คำว่า ตาที สำเร็จรูปมาจาก ต บทหน้า + ทิส ธาตุ + กวิ ปัจจัย มีรูปวิเคราะห์ว่า
ตมิว ทิสสตติ ตาที, อิกฺขมฺวิ อนิกฺขมฺปิ ปสฺสสตติ อตฺโถ (ตาที คือ ผู้พิจารณาเห็นอนิฏฐารมณฺ์เหมือนอนิฏฐารมณฺ์ เห็นอนิฏฐารมณฺ์
เหมือนอนิฏฐารมณฺ์ กล่าวคือเป็นผู้ไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม ๘ ประการ)

[แก้อรธ]

เนื้อความแห่งพระคานันน์ ดังนี้ :-

อินทรีย์ ๖ ของภิกษุใด ถึงความสงบ คือความเป็นอินทรีย์อันตนฝึกแล้ว ได้แก่ความเป็นอินทรีย์หมดพยศร้าย เหมือนม้าอันนายสารถิผู้ฉลาดฝึกดีแล้ว ฉะนั้น, ต่อภิกษุนั้น ผู้ชื่อว่ามีมานะ อันละแล้ว เพราะละมานะมีอย่าง ๙ ดำรงอยู่ ผู้ชื่อว่าหาอัสวะมิได้ เพราะไม่มีอัสวะ ๔.

บทว่า **ตาทิโน** ความว่า ทั้งเหล่าเทพเจ้า ทั้งเหล่ามนุษย์ ย่อมกระหิ่ม คือย่อมปรารถนา การเห็นและการมา ของภิกษุผู้เห็นปานนั้น ผู้ดำรงอยู่ โดยภาวะแห่งผู้คงที่.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เทศนาวสานะ พหู โสดาปัตติผลาทีนิ **ปาปณิสฺสุติ.**

เทศนาวสานะ ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา พหู (ชนา) (อ.ชน ท.) ผู้มาก **ปาปณิสฺสุ** บรรลุแล้ว (อริยผลานิ ซึ่งอริยผล ท.) โสดาปัตติผลาทีนิ มีโสดาปัตติผลเป็นต้น **อิติ** ดังนี้แล

เรื่องพระมหากัจจายนเถระ จบ.

มหากัจจายนเถรวตฺถุ.

อนรุทฺธเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่ามหากัจจายนะ (นิฏฺฐิตํ จบแล้ว).

๕. อ่าน สวด พุท บาลี

[ฝึกอ่าน สวด พุท บาลี ในเรื่อง ให้ถูกอักขระวิธี สำเนียง ทำนอง]

มหากัจจายนตเถรวตถุ.

ยสฺสสินฺทริยานีติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา ปุพฺพพาราเม วิหรนฺโต มหากัจจายนตเถโร อารพฺภ กถေสิ.

เอกสฺมี หิ สมเย สตถา มหาปวารณาย มิคารมาตุ ปาสาทสฺส เหฏฺฐา มหาสาวกปริวฺโต นิสีทิ. ตสฺมี สมเย มหากัจจายนตเถโร อวณฺตีสฺสุ วิหริติ. โส ปนายสฺมา ทูรโตปิ อาคนฺตวา ฌมฺมสฺสวณฺํ ปคฺคณฺหาติเยว. ตสฺมา มหาเถรา นิสีทนต์ตา มหากัจจายนตเถรสฺส อาสนํ จเปตฺวา นิสีทิสฺสุ. สกฺโก เทวราชา ทวีหิ เทวโลเกหิ เทวปริสาย สทฺธิ์ อาคนฺตวา ทิพฺพคณฺธมาลาทีหิ สตถารํ ปุเชตฺวา จีโต มหากัจจายนตเถโร อทิสฺวา “กิณฺนุ โข มม อโยโย น ทิสฺสติ, สาธุ โข ปนสฺส, สเจ อาคจฺเจยยาติ. เถโร ตํขณฺณเยว อาคนฺตวา อตฺตโน อาสเน นิสินฺนเมว อตฺตนาํ ทสฺเสสิ. สกฺโก เถโร ทิสฺวา โคปฺพเกสฺสุ ทพฺพํ คเหตุวา “อาคโต วต เม อโยโย, อหํ อโยยสฺส อาคมณเมว ปจฺจาสิสํมาตี วตฺวา เถรสฺส อุโภหิ หตฺถเอหิ ปาเท สมฺพาหิตฺวา คณฺธมาลาทีหิ ปุเชตฺวา วณฺทิตฺวา เอกมณฺตํ อญฺฺจาสิ. ภิกฺขุ อุชฺฌายีสฺสุ “สกฺโก มุขํ โอลเกตฺวา สกฺการํ กโรติ, อวเสสมหาสาวกาณํ เอวรूपํ สกฺการํ อกริตฺวา มหากัจจายนํ ทิสฺวา เวเคน โคปฺพเกสฺสุ คเหตุวา ‘สาธุ วต เม อโยโย อาคโต, อหํ อโยยสฺส อาคมณเมว ปจฺจาสิสํมาตี วตฺวา อุโภหิ หตฺถเอหิ ปาเท สมฺพาหิตฺวา ปุเชตฺวา วณฺทิตฺวา เอกมณฺตํ จีโตติ. สตถา เตสํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว มม ปุตฺเตน มหากัจจายนเนน สทิสฺวา อินฺทริเยสฺสุ คุตตทวาราว ภิกฺขุ เทวานํ ปิยาเอวาติ วตฺวา อนุสฺสนฺตี ฆฏฺเฏตฺวา ฌมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“ยสฺสสินฺทริยานิ สมถฺงคตานิ

อสุสา ยถา สารณินา สุทนต์ตา

ปหีนฺมานสฺส อนาสวสฺส

เทวาปิ ตสฺส ปิหยนฺติ ตาทีโนติ.

ตสฺสตุโธ: ยสฺส ภิกฺขุโน เณเณ สารธินา สุทฺทตา อสฺสา วีย ฉ อินฺทริยานิ สมถํ ทนฺตภาวํ
นิพฺพิเสวนภาวํ คตานิ, ตสฺส นววิธํ มานํ ปหาย จิตฺตตา ปหีนฺมานสฺส จตฺตนํ อาสวานํ อภาเวน
อนาสวสฺส. **ตาทิโนติ** ตาทิภาวสณฺธิตสฺส ตถารูปสฺส เทวาปิ ปิหยนฺติ มนุสฺสาปิ ทสฺสนญฺจ
อาคมณญฺจ ปตฺเถนฺติเยวาติ.

เทสฺนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปุณฺสีสูติ.

มหากจฺจายนฺตเถรวตฺถ.

๖. ฝึกทำปัญหา

[ปัญหาเก่า (บาลีสันามหลวง) - ปัญหาใหม่ (แบบฝึกหัด)]

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยพยัญชนะ ให้ถูกต้อง

๑. ยสสินทุริยานิติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา ปุพฺพพารามะ วิหรนฺโต มหากัจจายนตเถโร อารพฺภ
กเถสิ. เอกสฺมี หิ สมเย สตถา มหาปวารณาย มิคารมาตุ ปาสาทสฺส เภฏฺฐา มหาสาวกปริวฺโต
นีสิตฺติ. ตสฺมี สมเย มหากัจจายนตเถโร อวณฺตีสฺสุ วิหฺรติ. โส ปนายสฺมา ทูรโตปิ อาคนฺตวา ฌมมสฺสวณํ
ปคฺคณฺหาติเยว. ตสฺมา มหาเถรา นีสิตฺตนา มหากัจจายนตเถรสฺส อาสนํ จเปตฺวา นีสิตฺตีสฺสุ.

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยอรรถ ให้ถูกต้อง

๒. สกโก เทวราชา ทวีหิ เทวโลเกหิ เทวปริสาย สทฺธิ์ อาคนฺตวา ทิพฺพคนฺธมาลาทีหิ
สตถารํ ปุเชตฺวา จิตฺโต มหากัจจายนตเถโร อทิสฺวา “กิณฺณุ โข มม อโยโย น ทิสฺสติ, สาธุ โข
ปนสฺส, สเจ อาคจฺเจยยาติ. เถโร ตํขณฺณเยว อาคนฺตวา อตฺตโน อาสเน นิสินฺนเมว อตฺตานํ
ทสฺเสสิ. สกโก เถโร ทิสฺวา โคปผเกสุ ทพฺพํ คเหตุวา “อาคโต วต เม อโยโย, อหํ อโยยสฺส
อาคมณเมว ปจฺจาสิสํมิตฺติ วตฺวา เถรสฺส อุโภหิ หตฺถเอหิ ปาเท สมฺพาหิตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปุเชตฺวา
วณฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ.